

Mgr. Martina Nováková

Odbor azylové a migrační politiky MV

Řízení v trestních věcech mladistvých I.

- Zahraniční exkurz - srovnání s právní úpravou Německa a Rakouska

Úvod

Uvedený článek se zabývá tématem trestního řízení ve věcech mladistvých, kdy úvodem je představen celkový charakter zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který tuto problematiku upravuje, a dále je zde nastíněna charakteristika trestního řízení ve věcech mladistvých jako takového. Následně je článek doplněn o srovnání české právní úpravy s právní úpravou jiných států, konkrétně Rakouska a Německa.

Riziková mládež je chápána širokou veřejností jako závažný sociální problém, který je třeba řešit. Avšak řešení vyžaduje systematický přístup nejen policejních orgánů a justice, ale také odborníků z jiných oborů pracujících s delikventní mládeží.

Přílišná medializace v souvislosti se spácháním závažných trestných činů mladistvých se stává podnětem k častým diskusím o snížení hranice trestní odpovědnosti, kdy se setkáváme s kritickými hlasy veřejnosti, požadujícími zpřísnění sankcí pro mladé pachatele. Ačkoli mezi odborníky nepanuje shodný názor, zda by snížení věkové hranice trestní odpovědnosti vedlo ke snížení počtu a brutality trestných činů spáchaných mládeží, počítal s jejím snížením návrh nového trestního zákoníku, který byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR z jiných důvodů zamítnut.

S účinností od 1. ledna 2004 upravuje problematiku trestání mladistvých nový zákon,¹ který je vyústěním dlouholetých rekonstrukčních snah v této oblasti, představuje vytvoření komplexní a ucelené právní úpravy soudnictví nad mládeží. Po dlouhé době, která se vyznačovala téměř úplnou absencí specializované právní úpravy ve věcech mládeže a specializovaného systému soudnictví, byl tento zákon naplněním požadavků a očekávání odborníků na práci s mládeží. Platností zákona o soudnictví ve věcech mládeže došlo k zaplnění mezery v právní úpravě, neboť poslední samostatný zákon ve věcech soudnictví nad mládeží z roku 1931 byl zrušen bez náhrady trestním zákonem z roku 1950.

Od účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže uplynulo již 10 let, ovšem zůstává otázkou, zda je či není brzy na zhodnocení, jestli tento zákon naplnil očekávání do něj vkládaná a přispěl ke snižování kriminality mládeže.

Specifická právní úprava je důležitá nejen vzhledem k odlišnosti trestné činnosti páchané mladistvými pachateli od trestné činnosti páchané dospělými, ale zejména proto, že psychický a fyzický vývoj mladistvých je obecně nedokončen a každé nevhodné působení v rámci trestněprávního řízení může mít negativní, jen těžko odstranitelné následky.

Mezi nejpalčivější problémy této úpravy patří spodní hranice trestní odpovědnosti, o které se v odborných kruzích ale i mezi laickou veřejností horlivě diskutuje, a zásada neveřejnosti, jež řízení ve věcech mladistvých ke značné nevoli veřejnosti ovládá.

¹ Zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů; dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“; „ZSM“.

Obecně k zákonu č. 218/2003 Sb., účel zákona

Základním rysem zákona o soudnictví ve věcech mládeže je „*snaha v jediné normě komplexně postihnout problematiku zacházení se všemi dětmi a dospívajícími, kteří svým jednáním poruší ustanovení trestního zákona.*“²

Výklad obecných ustanovení

Obecná ustanovení jsou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže uvedena v části první, hlavě I., §1 až 4.

Předmět úpravy zákona o soudnictví ve věcech mládeže spočívá v tom, že stanoví:³

- podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání uvedené v trestním zákoníku,
- opatření ukládaná za takové protiprávní činy,
- procesní postup při rozhodování a výkonu soudnictví ve věcech mládeže.

Ustanovením § 1 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je stanovena věcná působnost tohoto zákona vztahující se na věkovou kategorii mládeže bez vymezení dolní věkové hranice s tím, že horní věkovou hranicí je věk dovršených **osmnácti let**.

Základním smyslem zákona o soudnictví ve věcech mládeže by mělo být, aby hmotněprávní i procesní úprava trestání mladistvých (a dětí mladších patnácti let) byla komplexnější, účinnější a lépe vyjadřující všechny zvláštnosti této kategorie delikventů.

*„Cílem zákona o soudnictví ve věcech mládeže je dosažení optimálních výsledků v oblasti zamezování delikvence mládeže, a to především metodami pozitivního působení.“*⁴

² SCHELLEROVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 46.

³ NOVOTNÝ, František, SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 309.

Tento zákon je **zákonem speciálním** vůči trestnímu zákoníku i trestnímu řádu. Tyto obecné předpisy o trestní odpovědnosti a o trestním řízení se u mladistvého použijí jen tehdy, pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak. V § 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je vyjádřen vztah tohoto zákona k jiným zákonům. Ustanovení vyjadřuje podpůrnost trestního zákoníku a trestního řádu a dalších právních norem, která se řadí mezi prameny právní úpravy problematiky delikvence mládeže. Mezi zákony, vůči kterým je zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu *lex specialis*, se řadí zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v některých případech upravuje celý nový institut, který obecné předpisy vůbec neznají (např. peněžité opatření s podmíněným odkladem nebo odstoupení od trestního stíhání). Zde se obecné předpisy uplatní, jen pokud jde o zcela obecnou úpravu. V jiných případech však zmiňovaný zákon upravuje pouze některou dílčí otázku (např. délku promlčecích dob nebo u zákazu činnosti požadavek, aby jeho uložení nebylo na překážku přípravě na jeho povolání s úpravou horní hranice sazby tohoto trestu, která nesmí převyšovat pět let, přičemž je možno uložit i vhodná výchovná opatření). Taková úprava znamená, že jinak se v celém rozsahu použije obecná úprava.⁵

Uvedený zákon vychází z koncepce tzv. **restorativní (obnovující) spravedlnosti**, jež klade důraz na nápravu všech škodlivých následků způsobených trestným činem, na urovnání narušených vztahů mezi

⁴ Tamtéž, s. 310.

⁵ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 6.

pachatelem a obětí, na odstranění škodlivých vlivů působících na děti a mladistvé a rovněž na využívání alternativních opatření při postihu jimi spáchaných trestných činů (činů jinak trestných).⁶ Restorativní justice chápe trestný čin (provinění) jako sociální konflikt mezi obětí a pachatelem. Opakem restorativní justice je justice retributivní (odplatná), která je uplatňována v trestních věcech dospělých pachatelů.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže byl za dobu své existence několikrát novelizován. Jedny z posledních novelizací souvisely s přijetím nového trestního zákoníku. Šlo o rozšíření škály opatření, které je možno uložit dítěti mladšímu patnácti let a doplnění trestních opatření, které je možné uložit mladistvému o domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Řízení ve věcech mládeže musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů. Účel zákona je tedy zaměřen do budoucnosti. Účel zákona, upravený v § 1 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže se vztahuje především na zvýšenou péči o delikventní mládež v tom smyslu, že klade hlavní důraz na převýchovu a prevenci páčání další trestné činnosti mládeže, která je považována za základní skupinu vyžadující zvýšenou pozornost společnosti i justice.

Základní pojmy

V ustanovení § 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou zákonem vysvětleny tyto pojmy:⁷

- **mládež-** děti mladší patnácti let a mladiství,
- **dítě mladší patnácti let-** ten, kdo v době spáčení činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku,

⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 675.

⁷ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr a spol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 7.

- **mladistvý-** ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku,
- **protiprávní čin-** provinění, trestný čin, čin jinak testný,
- **provinění-** trestný čin spáchaný mladistvým,
- **opatření-** u mladistvých: výchovná, ochranná, trestní opatření; u dětí mladších patnácti let: opatření ukládaná ve smyslu § 93 ZSM,
- **orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže-** policejní orgány (§ 12 odst. 2 TrŘ), státní zástupci (§ 12 odst. 5 TrŘ), soudy pro mládež [§ 2 odst. 2 písm. d) ZSM],
- **soud pro mládež-** zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu,
- **obecný soud** - jiný senát nebo samosoudce téhož soudu nebo jiný soud, který neprojednává protiprávní činy mládeže Trestní řízení ve věcech mladistvých

1. Charakteristika trestního řízení ve věcech mladistvých (§ 291 TrŘ, § 36 až 73 ZSM)

Řízení v trestních věcech mladistvých lze charakterizovat jako *„zákonem upravený postup orgánů činných podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a ostatních subjektů, jakož i osob zúčastněných na řízení v trestních věcech mladistvých; takto stanovený postup směřuje k naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže a účelu trestního řádu.“*⁸

⁸ ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010, s. 45.

Znaky pojmu:

1. zákonem stanovený postup (zákon o soudnictví ve věcech mládeže a trestní řád, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zákon o rodině, občanský soudní řád),
2. orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (policejní orgán, státní zástupce a soud pro mládež),
3. ostatní subjekty a osoby na řízení zúčastněné,
4. účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže, účel trestního řádu.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komplexně upravuje postupy v řízení v trestních věcech mladistvých, které byly dříve upraveny trestním řádem. Proto byly provedeny ve znění trestního řádu změny, a to zrušení těch ustanovení, která upravovala výlučně problematiku mladistvých. V zákoně o soudnictví se věcech mládeže nalezneme tato ustanovení v modifikované podobě, popř. po zrušení v trestním řádu byla tato ustanovení převzata.⁹

Je třeba poukázat na zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých, jenž se podle ustanovení § 73 ZSM neužije:

1. v řízení o proviněních, která obviněný spáchal jednak před dovršením osmnáctého roku, jednak po jeho dovršení, pokud trestní zákon na čin spáchaný po dovršení osmnáctého roku stanoví stejný nebo přísnější trest, nebo

⁹ NOVOTNÝ, František, SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 343.

Zrušena byla ustanovení § 292 až 301 TrŘ, která upravovala řízení proti mladistvým, ustanovení o nutné obhajobě v řízení ve věcech mladistvých (§ 36 odst. 1 písm. c) TrŘ), včetně obhajoby v řízení vykonávacím (§ 36a odst. 1 písm. b) TrŘ), v řízení o stížnosti pro porušení zákona, o odvolání a v řízení o návrhu o povolení obnovy řízení (§ 36a odst. 2 písm. c) TrŘ). Dále bylo zrušeno ustanovení dosud omezující vydání trestního příkazu (§ 314e odst. 2 písm. a) TrŘ), neboť vydání trestního příkazu je ustanovením § 63 ZSM zakázáno, dále byla zrušena ustanovení týkající se výkonu ochranné výchovy podle § 354 až 357 TrŘ, která nahradila ustanovení § 82 až 87 ZSM; vypuštěna byla též ustanovení, která upravují postup v případě zahlazení odsouzení mladistvého (§ 363, 364 odst. 2 TrŘ).

2. bylo-li zahájeno trestní stíhání až po dovršení devatenáctého roku mladistvého.

Příslušnost a specializace orgánů činných podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Subjekty a osoby zúčastněné na řízení v trestních věcech mládeže

Za subjekty trestně procesního vztahu, ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, lze považovat:¹⁰

1. Orgány činné podle tohoto zákona:
 - a) policejní orgány (§ 12 odst. 2 TrŘ),¹¹
 - b) státní zástupci,¹²
 - c) soudy pro mládež.
2. Mladistvého.
3. Obhájce.
4. Poškozeného (ten, komu bylo proviněním ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda).
5. Zákonného zástupce.
6. Opatrovníka.
7. Zúčastněnou osobu.

¹⁰ ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010, s. 46 - 47.

Dítě mladší patnácti let je účastníkem řízení ve smyslu § 91 odst. 1 ZSM.

¹¹ Na úseku problematiky mládeže, v rámci zásady speciality, vystupuje jako policejní orgán **specialista**, kterým je příslušník Policie České republiky; zpravidla má zkušenosti a praxi v práci s mládeží; má zvláštní průpravu, jak stanoví zákon o soudnictví ve věcech mládeže; je vedoucím příslušníkem pověřen odhalováním, dokumentováním a vyšetřováním problematiky mládeže. Čl. 1 písm. g) Závazného pokynu policejního prezidenta č. 169/2009, jímž se upravuje problematika mládeže (ZPPP č. 169 ze dne 28. prosince 2009. *o činnosti na úseku mládeže*).

¹² Zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně neupravuje pojem *státního zástupce pro mládež a policejního orgánu pro mládež*, současně ale předpokládá vysokou míru specializace, přičemž vychází z toho, že by tato specializace měla být komplexní.

8. Zmocněnce zúčastněné osoby a poškozeného, popř. ustanoveného zmocněnce.

9. Společného zmocněnce poškozených.

10. Orgány sociálně-právní ochrany dětí.

11. Důvěryhodnou osobu.

12. Osoby se samostatnými obhajovacími právy.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže klade určité osobní a odborné požadavky na soudce a další osoby zúčastněné na řízení. Zákon zdůrazňuje v ustanovení § 36 zásadu odbornosti všech orgánů činných podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jde tedy o znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže, tak aby byl splněn především výchovný účel řízení.

„Soudci, státní zástupci, úředníci Probační a mediační služby činní v řízení proti mladistvým jsou vybíráni z osob, které mají dostatek životních zkušeností, a absolvovali speciální průpravu v zacházení s mládeží. Zákon předpokládá speciální vzdělávání soudců, státních zástupců, úředníků Probační a mediační služby a policejních orgánů působících v trestních věcech mladistvých.“¹³

Orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže postupují ve spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí s Probační a mediační službou, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy (nejde však o subjekty řízení, protože jejich činností nevznikají mezi nimi a orgány činnými podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže žádné trestněprávní vztahy). Cílem uvedené spolupráce je výchovné působení na mladistvého, neboť zapojení těchto subjektů může významně přispět k včasné a přiměřené reakci na delikvenci mládeže.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 4 stanoví, že soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak

¹³ ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010, s. 18.

trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají **soudy pro mládež**. Jedná se sice o určitou specializaci při výkonu soudnictví ve věcech mládeže, ale neznamená to žádnou zvláštní soustavu soudů ani odchylku od zásad stanovených pro určování věcné příslušnosti soudů. Soudem pro mládež se rozumí jen zvláštní senát, předseda takového senátu, samosoudce, příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu, jehož věcná příslušnost se jinak řídí obecnými pravidly vyplývajícími z trestního řádu.

„Řízení před soudem pro mládež spočívá v projednávání a rozhodování protiprávních jednání, kterých se dopustily děti mladší patnácti let a mladiství.“¹⁴

2. Zahraniční exkurz; srovnání s právní úpravou Německa a Rakouska Spolková republika Německo

- do 13 let - **dítě** (bez trestní odpovědnosti)
- od 14 do 17 let - **mladistvý** (částečná trestní odpovědnost)
- od 18 do 20 let - **dospívající** (zvláštní úprava)
- od 21 let - **plná trestní odpovědnost**

V Německu má samostatné soudnictví ve věcech mládeže dlouholetou tradici. Byly zde poprvé zřízeny samostatné soudy pro mládež v roce 1908 a první samostatný zákon o soudnictví ve věcech mládeže byl přijat v roce 1923.

Německá trestní politika se v současné době řídí čtyřmi hlavními principy:¹⁵

1. Podstatou prvního principu je skutečnost, že vina má být základem potrestání; vina jako omezení trestního bezpráví. Tento princip napomáhá vyhnout se trestům, které by byly neúměrné k závažnosti spáchaného protiprávního skutku.

¹⁴ Tamtéž, s. 49.

¹⁵ ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 113.

2. Princip zákonnosti vystihuje zákaz potrestání bez zákonného základu – charakterizuje zásadu nulla poena sine lege, nullum crimen sine lege.

3. Třetí princip spočívá v ochraně lidské důstojnosti. Jsou zakázány kruté a nehumánní tresty. Tento princip zaručuje ochranu jednotlivce a jeho lidské důstojnosti.

4. Posledním principem je princip sociální spravedlnosti. Tento princip je založen na myšlence, aby pachatelé nebyli pouze uvězněni a takto vyčleněni ze společnosti, ale aby byl touto zásadou veden zejména výkon trestních opatření.

V Německu je stanovena hranice trestní odpovědnosti na **čtrnáct let**. Jsou zde ustanoveny zvláštní soudy pro mládež, které rozhodují v řízení vedeném s pachateli náležející do skupiny mladistvých (14-18 let věku) a mladých dospělých (Heranwachsende) (18-21 let věku). Ve Spolkové republice Německo se trestní zákon pro mládež (*zákon o soudnictví nad mládeží* z roku 1953; Jugendgerichtsgesetz) vztahuje tedy na dvě věkové kategorie, a to na kategorii **mladistvých** a v určitých zákonem vymezených případech též na kategorii **dospívajících**.¹⁶ Odpovědnost je podle zmiňovaného zákona rozložena mezi samosoudce soudu pro mládež (Jugendrichter), soud pro mládež složený ze soudce a dvou přísedících (Jugendschöffengericht) a senát soudu pro mládež (Jugendkammer).¹⁷ Delikventní či delikvencí ohroženou mládeží se zabývá v některých směrech i zákon *o pomoci dětem a mládeži* z roku 1990 (Kinder - und Jugendhilfegesetz).¹⁸

¹⁶ Tamtéž, s. 111.

¹⁷ JEHLÉ, Jörg-Martin. *Trestní justice v Německu. Fakta a čísla*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, s. 33.

¹⁸ VÁLKOVÁ, Helena a Jana HULMÁKOVÁ. (Ne)Odpovědnost mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže de lege lata i de lege ferenda. *Státní zastupitelství*. 2007, roč. 5, č. 5, s. 42.

Stejně jako v České republice lze shledat mladistvé (a mladé dospělé) trestně odpovědnými pouze za činy, které jsou jako trestné činy označeny v trestním či jiných zákonech a jsou trestné rovněž pro dospělé. Trestné činy spáchané mladistvými (a mladými dospělými) se označují jako **provinění** (Verfehlung).

Pokud připadají v úvahu jako sankce pouze výchovná či kázeňská opatření a obžaloba je podána trestnímu soudci, v tom případě rozhoduje Jugendrichter. Jugendkammer rozhoduje především v těch případech, kdy by rozhodoval (pokud by byl pachatelem dospělý) Schwurgericht.¹⁹ Jugendkammer projednává současně také případy směřující k ochraně mladých lidí, tj. trestné činy, které spáchali dospělí pachatelé na dětech nebo mladistvých. V řízení proti mladistvým pachatelům či pachatelům z řad mladých dospělých jinak obvykle v prvním stupni rozhoduje Jugendschöffengericht.

V řízení před soudem pro mládež lze napadnout rozsudek pouze jediným opravným prostředkem, což je odvolání k Jugendkammer proti rozsudkům, které vydal Jugendrichter nebo Jugendschöffengericht, týkající se skutkových okolností případu. Odvolání z důvodu právních vad se podává k vyššímu krajskému soudu (Oberlandsgericht). Proti rozsudkům vydaných Jugendkammer lze podat odvolání z důvodu právních vad ke Spolkovému soudnímu dvoru.²⁰

Hlavním cílem německé trestní justice je vychovat pachatele, což se odráží ve zvláštnosti sankcí, které jsou udělovány mladistvým – v první řadě jsou to výchovná a kázeňská opatření a v druhé řadě trest odnětí svobody s možností odkladu jeho výkonu na zkušební dobu.

¹⁹ Schwurgericht představuje senát, který je složen ze tří profesionálních soudců a dvou přisedících. Rozhoduje v řízení o zvlášť závažných trestných činech, především o těch, které vedly ke smrti člověka.

²⁰ JEHLÉ, Jörg-Martin. *Trestní justice v Německu. Fakta a čísla*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, s. 34.

Soudce ukládá nejprve mladistvému výchovné opatření a teprve pokud toto nevede k nápravě, je uloženo kárné opatření. U nejzávažnějších deliktů je pak uložen trest odnětí svobody. Délka trestu odnětí svobody je omezena na šest měsíců až deset let.

Rakousko

- do 13 let - **dítě** (bez trestní odpovědnosti)
- od 14 do 17 let - **mladistvý** (částečná trestní odpovědnost)
- od 18 let - **plná trestní odpovědnost**

Stručný přehled vývoje trestního práva nad mládeží v Rakousku:²¹

- trestní zákoník z roku **1852**; zvláštní ustanovení pro mládež (10-14 let),
- **1907**- návrh zákona o soudnictví nad mládeží,
- **1919** - zřízeny soudy pro mládež,
- **1928** – první rakouský zákon o soudnictví nad mládeží,
- v době nacismu, v roce **1944**, nabyl účinnosti říšský zákon o soudnictví nad mládeží,
- **1949** – opět vyhlášen zákon o soudnictví nad mládeží ve znění z roku **1928**,
- od roku **1949** vedeny diskuze o smyslu a účelu trestního práva nad mládeží,
- zákon o soudnictví nad mládeží z roku **1961**,
- **1947** – převzetí ustanovení ze zákona o soudnictví nad mládeží do trestního zákoníku,
- od roku **1982** – diskuze o novém samostatném zákonu o soudnictví nad mládeží,
- **1985** – odstartován modelový projekt řešení konfliktů,

²¹ KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*. 2007, roč. 5, č. 5, s. 49.

- **1988** – samostatný zákon o soudnictví nad mládeží.

Českou republiku s Rakouskem pojí společná historie, a to se týká rovněž soudnictví ve věcech mládeže, neboť právě Rakousko se stalo pro tvůrce českého zákona o soudnictví ve věcech mládeže z roku 2003 významnou inspirací. Rakouské zákonodárství se stejně jako české, přiklonilo k samostatné právní úpravě a systému soudů při řešení otázek delikventní mládeže, ovšem rakouský zákon o soudnictví nad mládeží („*Jugendgerichtsgesetz*“, dále také JGG) nabyl účinnosti mnohem dříve, a sice 1. 1. 1989. JGG obsahuje jak hmotněprávní, tak procesněprávní ustanovení, což znamená, že vůči rakouskému trestnímu zákonu a trestnímu řádu je zákonem speciálním. Za **mladistvé** tento zákon pokládá osoby, které v době spáchání dovršily čtrnáct let a nepřekročily devatenáctý rok svého věku (Jugendliche). Další kategorií, kterou zákon vymezuje, jsou **nedospělci**, kteří nedovršili čtrnáctý rok svého věku (Unmündige). A konečně novelou z roku 2001 byli jurisdikci soudů pro mládež podřazeni **mladí dospělí** („junge Erwachsene“).²²

Jádrem trestního soudnictví nad mládeží se v Rakousku stalo **mimosoudní narovnání**, které bylo nejprve ověřováno experimentálně. Realizace mimosoudního narovnání u mladistvých není podmíněna souhlasem poškozeného, což je jedním z projevů specifického přístupu k trestné činnosti mladistvých.

Zmiňovaný zákon o soudnictví nad mládeží je hodnocen pozitivně a jeho vznik byl na rakouské poměry značně neobvyklý.

Stejně jako v České republice, tak i v Rakousku působí čtyřstupňová soudní soustava.

V rakouském trestním řízení jsou činné následující soudy:²³

1. okresní soudy („Bezirksgerichte“) pro hlavní řízení,

²² Mladým dospělým rozumíme osobu ve věku mezi devatenácti a jedenadvaceti lety.

²³ KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Rakouská soudní soustava v trestních věcech a mladiství. *Státní zastupitelství*. 2008, roč. 6, č. 9., s. 34.

2. zemské soudy („Landesgerichte“) pro vyšetřování, hlavní řízení a řízení o opravném prostředku,

3. vrchní zemské soudy („Oberlandesgerichte“) pro řízení o opravném prostředku

4. nejvyšší soudní dvůr („Oberster Gerichtshof“) pro řízení o opravném prostředku.

O trestních věcech mladistvých, ale rovněž mladých dospělých rozhodují okresní soudy a zemské soudy, které rozhodují jako soud porotní, jako soud senátní či jako samosoudce. V trestním řízení proti mladým dospělým je uplatňováno obecné hmotné trestní právo.

V Rakousku v současné době neexistují samostatné soudy pro mládež. Do roku 2002 sice působily ve vybraných obvodech²⁴, dnes na soudech působí příslušné oddělení, kterému náleží trestní věci mládeže.

Rakousko i Česká republika kladou stejný požadavek na orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, tedy musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.

Je rozlišována místní příslušnost v přípravném řízení a hlavním řízení. Přípravné řízení vede státní zastupitelství a hlavní řízení („Hauptverfahren“) je vedeno před věcně příslušným soudem.

V trestních věcech mládeže pro případ přípravného řízení je uplatňována speciální místní příslušnost. Vychází se z obvodu, kde má obviněný v době zahájení řízení obvyklý pobyt. Důvodem jiné úpravy než u dospělých je možnost snazšího získání informací o osobních poměrech mladistvého, neboť tyto mají velký význam pro další řízení, zejména pokud jde o vyřízení věci odklonem. V případě, že takové místo nelze zjistit nebo toto místo je mimo území Rakouska, pak platí ustanovení

²⁴ Jednalo se o soud ve věcech mládeže ve Vídni, Grazu a Linzi.

trestního řádu, kdy se primárně vychází z místa činu, subsidiárně z místa, kde byl dopaden obviněný.

Co se týče hlavního řízení, pro mladistvé platí, stejně jako v přípravném řízení, zvláštní ustanovení stanovující místní příslušnost soudu, jenž bude příslušný k řízení ve věci mladistvého. Místně příslušným soudem je ten, v jehož obvodu má obviněný v době zahájení trestního řízení obvyklý pobyt.²⁵ Pokud takové místo nelze zjistit, platí stejná pravidla jako v přípravném řízení, tedy primárně se vychází z místa činu a subsidiárně z místa, kde byl obviněný dopaden.

Dopustí-li se nedospělec, nebo mladistvý, jednání ohroženého trestem, a je-li z toho důvodu obava, že bude ohrožen vývoj jeho osobnosti, zkoumá se, zda jsou žádoucí opatření podle rodinného práva, nebo práva péče o mládež (§ 2 odst. 1 JGG).

Pokud se mladistvý v Rakousku dopustí trestného činu, je tento čin označován jako **trestný čin mládeže** (Jugendstraftat).

JGG upravuje sankce, které lze uložit mladistvým, a to stupňovitě od nejméně stigmatizujících sankcí, jako je upuštění od stíhání státním zástupcem, mimosoudní narovnání, předběžné zastavení trestního řízení soudcem, až po vynesení rozsudku o vině bez uložení trestu a odsuzujícího rozsudku pod pohrůžkou trestu.

Tresty

1. trest odnětí svobody,
2. peněžitý trest.

Oba tresty mohou být zcela nebo zčásti podmíněně prominuty, jestliže uložený trest nepřesahuje pět let.

Výroky o vině bez formálního výroku o trestu

1. výrok o vině bez uložení trestu,
2. výrok o vině pod pohrůžkou trestu.

²⁵ Tzv. obvyklý pobyt představuje místo, kde se pachatel převážně zdržuje.

Soud upustí od potrestání, jestliže za trestný čin mládeže přichází v úvahu pouze nepatrný trest a lze očekávat, že samotný výrok o vině postačí ke zdržení se dalšího trestného jednání ze strany obviněného.

Výrok o trestu za trestný čin mládeže se odloží na zkušební dobu od jednoho roku až do tří let, pokud lze důvodně očekávat, že výrok o vině a pohrůžka výrokem o trestu nebo ve spojení s jinými opatřeními postačí k tomu, aby se obviněný zdržel dalšího trestního jednání.

Alternativní řešení trestních věcí

1. upuštění od stíhání,

2. odstoupení od stíhání státním zástupcem, popř. zastavení řízení soudem po - úhradě peněžní částky, vykonání obecně prospěšných prací, uplynutí zkušební doby v rozmezí od jednoho do dvou let, popř. poradenství probačního úředníka, mimosoudním narovnání.

Na základě zákona o soudnictví nad mládeží lze upustit od trestního stíhání v případě méně závažných trestných činů a uplatnit mimosoudní vyrovnání spočívající ve vypořádání mezi pachatelem a obětí trestného činu.

Literatura:

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-348-5.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-73-3.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2002. ISBN neuvedeno.

- CHMELÍK, Jan. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra - odbor personální práce a vzdělávání, 1998. ISBN neuvedeno.
- JEHLE, Jörg-Martin. *Trestní justice v Německu- fakta a čísla*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. ISBN 80-7338-053-6.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-24-0.
- JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MIŘIČKA, August a Otto SCHOLZ. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932. ISBN neuvedeno.
- MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přeprac. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-572-8.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Praktikum trestního práva hmotného*. 2.vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-252-3.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Praktikum trestního práva procesního*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 978-80-7380-159-5.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní zákoník 2010*. Praha: EUROUNION, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4.

- NOVOTNÝ, František, SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-237-0.
- NOVOTNÝ, František, SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2.
- NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2001. ISBN 80-7357-026-2
- SCHELLEROVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3.
- SMITH, Dirk van zyl. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-093-9.
- SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.
- ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexandr a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0.
- ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010. ISBN 978-80-7251-333-8.
- ŠUBRT, Milan. *Řešení příkladů z problematiky trestněprávní odpovědnosti a ochrany mládeže*. 2. přeprac a rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2011. ISBN 978-80-7251-346-8.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

- VÁLKOVÁ, Helena a Frieder DÜNKEL. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992. ISBN 80-85638-00-2.
- VEČERKA, Kazimír, HOLAS, Jakub, TOMÁŠEK, Jan a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2009. ISBN 978-80-7338-079-3.
- VEČERKA, Kazimír, HOLAS, Jakub, ŠTĚCHOVÁ, Markéta a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2004. ISBN 80-7338-033-1.
- ZBORNÍK, František, KOTULAN, Petr a ROZUM, Jan. *Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a v zahraničí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. ISBN 80-86008-27-4.
- ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1643-4.
- ZOUBKOVÁ, Ivana, NIKL, Jaroslav a ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Kriminalita mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2001. ISBN 80-7251-070-3.
- ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

Články z časopisů:

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Milan ŠUBRT. Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí v řízení v trestních věcech mladistvých a v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se zaměřením na předsoudní stadia trestního řízení. *Trestní právo*. 2011, roč. 15, č. 1, s. 20-23. ISSN 1211-2860.

- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Rozhovor s profesorkou Milanou Hrušákovou. *Státní zastupitelství*. 2007, roč. 5, č. 5, s. 3-4. ISSN 1214-3758.
- KUČHTA, Josef, KALVODOVÁ, Věra, HORKÁ, Kateřina a kol. Z praktické části výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminality mládeže“. *Státní zastupitelství*. 2011, roč. 9, č. 1-2, s. 3-50. ISSN 1214-3758.
- JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*. 2005, roč. 38, č. 2, s. 125 - 131. ISSN 1210-9150.
- KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 10, s. 20- 22. ISSN 1211-2860.
- KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Rakouská soudní soustava v trestních věcech a mladiství. *Státní zastupitelství*. 2008, roč. 6, č. 9, s. 34-40. ISSN 1214-3758.
- KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*. 2007, roč. 5, č. 5, 47-52. ISSN 1214-3758.
- ŠUBRT, Milan. Zvláštní způsoby řízení (1. Část). *Trestní právo*. 2009, roč. 13, č. 3, s. 12-21. ISSN 1214-3758.
- ŠUBRT, Milan. Zvláštní způsoby řízení (2. Část). *Trestní právo*. 2009, roč. 13, č. 5, s. 25-36. ISSN 1214-3758
- ŠUBRT, Milan. Zvláštní způsoby řízení (2. Část). *Trestní právo*. 2009, roč. 13, č. 6, s. 15-21. ISSN 1214-3758.
- VÁLKOVÁ, Helena a Jana HULMÁKOVÁ. (Ne)Odpovědnost mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže de lege lata i de lege ferenda. *Státní zastupitelství*. 2007, roč. 5, č. 5, s. 39-45. ISSN 1214-3758.

- ZEZULOVÁ, Jana. Trestní soudnictví nad mládeží z pohledu reformy trestního práva. *Právní rozhledy*. 1996, roč. 4, č. 7, s. 312-317. ISSN 1210-6410.
- ZEZULOVÁ, Jana a Miroslav RŮŽIČKA. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005, roč. 3, č. 7-8, s. 6-15. ISSN 1214-3758.
- ZEZULOVÁ, Jana a Miroslav RŮŽIČKA. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005, roč. 3, č. 9, s. 14-20. ISSN 1214-3758.
- ZEZULOVÁ, Jana a Miroslav RŮŽIČKA. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu rozhodovací činnosti obecných soudů a Ústavního soudu. *Státní zastupitelství*. 2007, roč. 5, č. 5, s. 4-17. ISSN 1214-3758.

Internet:

- VEČERKA, Kazimír, HOLAS, Jakub, DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. Analýza zpráv o mladistvém, vyžadovaných podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví nad mládeží. *Kriminalistika* [online]. 2009, roč. 42, č. 1 [cit. 5. 2. 2014]. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/analyza-zprav-o-mladistvem-vyzadovanych-podle-zakona-c-218-2003-sb-o-soudnictvi-nad-mladezi.aspx>
- Statistické ročenky kriminality. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010. [cit. 5. 2. 2014]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>

Právní normy:

Základní trestně právní prameny:

- Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v platném znění.
- Zákon č. 41/2009 Sb., *o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku*.
- Zákon č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním (trestní řád)* v platném znění.
- Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* v platném znění.
- Zákon č. 293/1993 Sb., *o výkonu vazby* v platném znění.
- Zákon č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých zákonů* v platném znění.

Ostatní vnitrostátní právní prameny:

- Zákon č. 257/2000 Sb., *o Probační a mediační službě a o změně některých zákonů* v platném znění.
- Zákon č. 129/2008 Sb., *o výkonu zabezpečovací detence* v platném znění.
- Zákon č. 101/2000 Sb., *o ochraně osobních údajů* v platném znění.
- Zákon č. 104/1991 Sb., *o Úmluvě o právech dítěte*.
- Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí* v platném znění.
- Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině* v platném znění.
- Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád* v platném znění.

Interní předpisy:

- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30 ze dne 21. dubna 2009, *o plnění úkolů v trestním řízení* v platném znění.
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 169 ze dne 28. prosince 2009, *o činnosti na úseku mládeže* v platném znění.
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 86 ze dne 29. června 2009, *o předávání údajů pro účely sociálně-právní ochrany dětí* v platném znění.

Překlady

- SUCHÝ, Oldřich. *Rakouský spolkový zákon ze dne 20. 10. 1988 č. 599 o soudnictví v trestních věcech mládeže (Jugendgerichtsgesetz 1988 – JGG)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1995. ISBN neuvedeno.